

Könyvtárak együttműködése a Dunántúlon

1996 decemberében – Pest megye kivételével – kilenc dunántúli megye felsőoktatási, kórházi, egyházi, megyei, városi és szakkönyvtáraihoz küldtem ki azt a húsz pontból álló kérdőívet, amelyben néhány évre visszatekintve a könyvtárak együttműködéséről kértem adatokat, és javaslatokat, elképzeléseket, kívánságokat a jövőre vonatkozóan. 167 könyvtárból 59 (35,5%) küldte el válaszait az alábbi bontásban:

	kérdezett	válaszó
felsőoktatási könyvtár	27	8
egyházi könyvtár	3	3
szakkönyvtár	10	4
kórházi könyvtár	52	8
megyei könyvtár	9	9
városi könyvtár	66	28

Kérdőívem 20 pontjából 17 a könyvtárak működési körülményeire, gyűjteményeire, szolgáltatásaira és munkatársaira vonatkozott, az utolsó három pedig a könyvtárak közötti kapcsolatokra, a fenntartók együttműködésére és az elképzelésekre kérdezett rá. Arra kértem a válaszolókat, hogy bátran fűzzenek kommentárt, kiegészítést, kritikai véleményt bármely kérdéshez, hogy minél több információhoz jussak, s az általam esetleg jelentéktelennek ítélt vagy kifelejtett dolgokra is fény derüljön. Ezzel a válaszolók 25-30%-a élt is.

Mivel Kiss Gábor összegzésében részletesen foglalkozik a városi és megyei könyvtárakkal, ezek működési adataira nem térek ki, a többi könyvtártípusra is csak jellemzésül közlök néhány értékes adatot.

Mindössze négy **szakkönyvtár** küldött választ, kettő közülük akadémiai kutatóintézetben működik, kettő mezőgazdaságiban. Ez utóbbiak közül az egyik levélben mindössze annyi jelzett, hogy nem tartja fontosnak a részletes választ, mert kapcsolatot csak néhány „rokon” intézménnyel tartanak. Nem a kolléga készségével volt baj, a működési kör szűkösségében van a magyarázat. A fennmaradó három intézeti könyvtár állománya 1700, 33.400, ill. 40.400 egység, s összesen 3 másológép, 1 mikroolvasó és 2 számítógép segíti munkájukat. Közülük egy, helyi hálózat tagja, egynek pedig Internet elérése is van. Éves gyarapodásuk 40, 300 ill. 700 dokumentum. Három felsőfokú – humán végzettségű – könyvtáros, egy könyvtárkezelő és egy félállású szakképzetlen látja el szolgáltatásokkal azt a 20–90 fő közötti tudományos személyzetet és a néhány „külsős” szakmabelit, akik a könyvtárhoz fordulnak. E könyvtárak közül egynek a teljes állománya szabadpolcon van (214 m²), egyé részben (179 m²), a harmadiké teljes egészében szekrényekben. Szolgáltatásaik: kölcsönzés, helybenhasználat, könyvtárközi kölcsönzés, másolás, fordítás, irodalomkutatás, témafigyelés, CD-ROM és saját adatbázis használata. Költségvetésük az intézményében van, nem önállóak.

Öt megyei, két városi és a hévízi Állami Gyógyfürdőkórház **orvosi könyvtára** küldte vissza a kérdőívet a kórházak könyvtárai közül. Nagyságuk szerint lényeges különbségek vannak közöttük. Alapterületük 20–250 m² között van (átlag 150–200 m²), állományuk 3000–25.000-ig (átlag 18–20.000), s ennek általában 70–80%-át helyezték el szabadpolcon. Szinte mindenütt van másoló és számítógép (TEXTLIB, MEDLINE), összesen 3 CD-ROM leolvasó, Internet hozzáférés és fax a kórházon keresztül. E korlátozottan nyilvános szakkönyvtárak gyűjtőköre az orvostudományra és a rokon- és határtudományok magyar, német és angol nyelvű szakirodalmára terjed ki, egy-két nagyobb kórházban a környezetvédelem, a gyógypedagógia és természetgyógyászat szakirodalmát is gyűjtik. Gyarapodásuk átlagosan 400–500 dokumentum (ebből 30–40% periodika), s az állományfejlesztésük színvonala 1990 óta – kettő kivételével – nem csökkent. Összesen 13 főfoglalkozású (5 felsőfokú szakképzettségű, 6 középfokú szaktanfolyamot végzett, 1 magyar-történelem szakos és 1 egészségügyi asszisztens) és 2 szakképzetlen részfoglalkozású könyvtáros szolgál ki 70-től 750 főig terjedő olvasótábor, amelyekben 2–3%-os a külső igénybevevők aránya, de ez a két oktatókórháznál eléri a 25–27%-ot is. Miként az előbbi csoportba sorolt szakkönyvtáraknál, itt sem vezetnek pontos forgalmi statisztikát, a kölcsönzés és helybenhasználat során forgatott dokumentumok száma az évi 200-tól a 13.000-ig terjed. Viszont élénk a könyvtárközi kölcsönzés, az orvosi könyvtárak zömében évi 400–600 dokumentumot adnak és 1000–2000-et kapnak e szolgáltatás keretében. Ezen kívül kölcsönzést, irodalomkutatást, témafigyelést, tartalomjegyzék másolást és adatbázis keresést végeznek a nagyobb könyvtárak (Index Medicus, Magyar Orvosi Bibliográfia, MEDLINE adatbázis). E szolgáltatások általában ingyenesek, néhol a külsősöknek fizetni kell értük. Az orvosi könyvtáraknak nincs önálló költségvetésük, dokumentum-beszerzésre a megyeiek 6–15 millió forintot fordítanak és mindenütt használhatják a kórházi infrastruktúrát (fax, Internet, másolás).

A keszthelyi (18. sz.) kivételével általában 20. századi (1940 utáni) alapításúak azok a főiskolák és egyetemek, amelyek könyvtárai adatokat szolgáltatottak a felméréshez. E **felsőoktatási könyvtárak** közül 3 országos feladatkörű tudományos könyvtár, a többi korlátozottan nyilvános. Felszereltségük általában jó: elegendő számú másoló, számítógép, nyomtató, CD-ROM, olvasó és Internet elérés áll az olvasók és könyvtárosok rendelkezésére (programok: ALEPH, TEXTLIB). Állományuk 15.000-től (1992-ben alapított!) 280.000 dokumentumig terjed (a jellemző: 120–160 ezer), gyűjtőkörük a fenntartó intézményben oktatott tárgyra és a közismereti tárgyra (filozófia, szociológia stb.) terjed ki, s 3 könyvtár egyben az egyetem, főiskola levéltára is. Az állományuknak 10–95%-át (jellemző: 40%) tudják szabadpolcra helyezni. Éves gyarapodásuk 1500–6600 dokumentum (a jellemző: 3500). 1990-től négyben nőtt az évente beszerzett dokumentumok száma, háromban csökkent, egyben stagnált. A felsőfokú szakképzettségű főfoglalkozású könyvtárosok száma könyvtáranként 2–11 fő, többnyire humán végzettségűek (magyar, történelem, népművelés, tanító), csak Veszprémben van négy természettudományos és vegyész szakképzettségű és Keszthelyen három agrármérnök a könyvtárosok körében. A nyolc könyvtárban 2 felsőfokú szakképzettségű számítógépes szakember, egy kiadói irodavezető és 17 nem felsőfokú szakképzettségű könyvtáros tartozik a munkatársi gárdához. Hagyományos és számítógépes szolgáltatások mindenütt vannak, két helyen oktatnak könyvtárhasználatot, ezen kívül a nagy könyvtárakban fordítással, jegyzetkiadással és tanfolyamok szervezésével is foglalkoznak. 450-től 9700 főig (jellemző: 2000) terjed az olvasók szá-

ma, 6500-tól 177.000-ig a kölcsönzött dokumentumoké, és 15.000-tól 35.400-ig a helyben használt dokumentumoké. Mindenütt fogadnak külső olvasókat, ezek aránya az olvasók 5%-ától 47%-áig terjed. Dokumentumbeszerzésre 1,5–33 millió forintot költenek a könyvtárak (jellemző: 1,5–2,5 millió).

Kicsi, de érdekes csoportját képezi a felmért könyvtáraknak a 3 **egyházi könyvtár** (Pannonhalma, Győr, Esztergom). Alapításuk: 996, 1910, 1853). Állományukban (350.000; 60.000; 250.000) sok a kódex, a kézirat, az ősymotatvány és a régi könyv, a dokumentumoknak csak 5–15%-át tartják szabadpolcon. Gyűjtőkörük – már csak a könyvek kora miatt is – sokoldalú, a teológián kívül kiterjed a természet- és társadalomtudományokra, a művészetekre és az irodalomra. Éves gyarapodásuk 1000–3000 könyv és 15–170 kurrens periodika. Külső kutatók engedéllyel használhatják az állományt, forgalmi adataik szerények (azok is becsültek), s szinte csak helybenhasználatra vonatkoznak. Összesen 3 felsőfokú szakképzetségű könyvtáros, 2 egyéb felsőfokú végzettségű és egy középfokú szakképzetségű könyvtáros (összesen 6) dolgozik a három könyvtárban.

Kapcsolatok, területi együttműködés általában

Már említettem, hogy a kutatóintézetek könyvtárai csaknem kizárólag a hasonló gyűjteményű szakkönyvtárakkal tartanak kapcsolatot. Közülük az egyik utalt a mezőgazdasági szakkönyvtárak szélesebb körére, egy pedig a Dél-Dunántúli Könyvtári Együttműködésben résztvevő, több könyvtártípust összefogó körre. Hasonlóképp a kórházak könyvtárai is elsősorban saját megyéjük és a régió könyvtáraival dolgoznak együtt, de Zala, Fejér és Győr-Sopron-Moson megyében említették a közművelődési, Győrött a felsőoktatási könyvtárakkal való együttműködést is. Két megyei kórház könyvtára tagja a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének, s egy említette az Országos Orvostudományi Információs Intézetet és Könyvtárt is (MEDINFO). Szélesebb körben tevékenykednek a felsőoktatási könyvtárak. Közülük mindegyik említette az egymással és a székhelyi megyei könyvtárral való kapcsolatot, három a városi könyvtárral, egy az OMIKK-kal, kettő a megyei pedagógiai intézet könyvtárával kialakult együttműködést. 11 felsőoktatási, kutatóintézeti, közgyűjteményi és középiskolai könyvtárat fog össze a Soproni Városi Együttműködési Kör és egymás oktatóinak, kutatóinak „sajátként” való kiszolgálására, valamint a közös munkára szerveződött a közép-dunántúli Universitas Integrált Könyvtári Rendszer (Keszthely-Veszprém). 1995-ben alakult meg az Egyházi Könyvtárak Egyesülete.

Zalaegerszegen a megyei könyvtár kezdeményezésére a város valamennyi jelentős könyvtára (szakszervezeti, főiskolai, intézeti, bírósági, városi) együttműködési szerződést kötött az állományok és az adatbázisok összehangolt fejlesztésére, a kölcsönös tájékoztatásra, a szolgáltatások cseréjére és egymás olvasóinak kiszolgálására. Székesfehérváron a megyei könyvtár és a felsőoktatási könyvtárak fogtak össze a kötelező és ajánlott irodalom és a CD-ROM-ok beszerzésének egyeztetésére, az oktatásban használatos cikkek megfelelő példányszámú másolására. Pécsen a város könyvtárai a gyarapítás, pályázatok, szakmai képzés és továbbképzés, a lelőhelyjegyzékek kiadása stb. terén igyekeznek összehangolni tevékenységüket. Szombathelyen a megyei könyvtár, a főiskola, a pedagógiai intézet könyvtára és az egyházmegyei könyvtár közös fejlesztési projektet és kutatási tervet készített, és a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár az észak-dunántúli régió kötelezpéldány-sorát kapó intézményként

szoros kapcsolatot tart a régió számottevő könyvtáraival. Veszprémben tartalmas munkakapcsolat alakult ki a megyei és az egyetemi könyvtár között: gyűjtőköri egyeztetés; az ALEPH OPAC modulja segítségével épülő katalógus; német–angol közös irodalomjegyzék; kiadványcsere; számítógépes fejlesztés; könyvtári és helytörténeti kutatás összehangolása; stb. Ezt az is indokolja, hogy – hasonlóan több megyei és városi könyvtárhoz – itt a megyei könyvtár olvasóinak 35-40%-a a felsőoktatási intézmény hallgatója. Szekszárdon három évre szóló közös tervet készítettek a város különböző funkciójú könyvtárai, de a város és környéke könyvtáraival való szoros kapcsolatáról számolt be a dunaújvárosi és nagykanizsai könyvtár is.

Közgyűjtemények

Általában jellemző a megyei, néhol a városi közgyűjtemények (múzeum, levéltár, könyvtár) szoros együttműködése. Ennek hagyományos formái: közös kutatások, kiadványok, előadássorozatok, tudományos tanácskozások, honismereti táborok, pályázatok, kiállítások, közgyűjteményi nap szervezése (Kaposvár), közös szerkesztés (Somogyi honismeret), gyűjtőköri együttműködés, forrásfeltárás stb. Nem tekinthető „szerencsés együttműködési formának” a tapolcai, valamint az ajkai könyvtár és múzeum szervezeti összevonása.

Könyvtárközi kölcsönzés

Tulajdonképpen az együttműködés legegyszerűbb és leghagyományosabb formája (lenne), ha nem akadozna, nem lenne drága, nem tompítaná a szolgáltatási készséget a kényelem, a lustaság, az állományvédelem és a pénzhiány (többes példányok). Mint említettem, „nagy könyvtárközizők” a megyei kórházak orvosi könyvtárai és a megyei könyvtárak (1000-2000 kérés), s közülük is a legnagyobb forgalmat a szombathelyi megyei könyvtár (1995-ben 2177 kérést kapott) bonyolítja le. Sok városi könyvtár panaszkodik a „pénzes” könyvtárközi kölcsönzésre, (amely esetben a kölcsönzött dokumentumért is nyilvánvalóan díjat kérnek), s közülük néhány a főlháborodását is kifejezte – gondolom, a jogszabályi rendezésig hiába – a kérdésekre küldött válaszában.

Hálózati gondozás – hagyományos módszertan

Jobb híján nevezem hagyományos módszertani munkának azt a tevékenységet, amelyet a könyvtári hálózatokról szóló jogszabályok megköveteltek a megyei könyvtáraktól mint hálózati központoktól és a városi könyvtáraktól mint hálózati alközpontoktól. Ismert, hogy a rendszerváltozás után a városi könyvtárak nagy része beszüntette módszertani tanácsadó munkáját és az ellátórendszerek működtetését, erre többnyire képviselőtestületi határozatok kötelezték őket, de némely esetben maga a városi könyvtár is segítette a feladatoktól való megszabadulást. Egyes városi könyvtárak sikeresen ragaszkodtak hálózati alközponti feladatukhoz (pl.: Mosonmagyaróvár), mások a megyei könyvtár segítségével érték el ezt (pl. Vas és Zala megye). Zala megyében a megyei könyvtár a városi könyvtárakkal kötött szerződést az ellátórendszerek működtetésére és a módszertani tanácsadásra, s évente külön pénzt biztosít a feladat ellátására ill. támogatására. Vas megyében hagyományosan

erős a megyei módszertan, itt tudomásom szerint csak egy városi könyvtár nem látja el alközponti feladatát. Győr-Moson-Sopron megyében a megyei könyvtár vette át a kapuvári és a csornai ellátórendszert, a győri városi könyvtárral pedig egyezség alapján megosztották a székhely könyvtári ellátásának feladatait. Székesfehérváron a megyei könyvtár a városi könyvtárral hasonló egyezséget kötött (pl. hangzó anyag beszerzésében gyűjtőköri együttműködés), de még nem sikerült megoldani a közös videotékát és a közhasznú adatbázis városi könyvtári „karbantartását”. Kialakulóban van az SZMT Könyvtárral való szorosabb együttműködés. Kaposváron a Megyei-Városi Könyvtár egy, a vidékre is kiterjedő nagy ellátórendszert (beszerzési társulást) működtet, Szekszárdon a megyei könyvtár szervezi a nemzetiségi ellátórendszert (több megyei könyvtár hasonlóképp végzi ezt). Néhány megyei könyvtárban a létszámcsökkentés során elsősorban a módszertani osztály gyengült meg, s ennek következtében lazult kapcsolatuk a megye önkormányzati könyvtáraival. Pedig, mint írják, szükség lenne a személyes kapcsolattartásra, ezt nem pótolják az alakuló megyei információs rendszerek sem. A felmérés alapján az a tapasztalatom, hogy a megyékben, régiókban a könyvtárak közötti együttműködés szervezésére szerepük-nél, helyzetük-nél és hagyományaik-nál fogva legalkalmasabbak a megyei könyvtárak, s ebbéli ténykedésükben nem nélkülözhetik a személyes kapcsolatokat, helyszíni látogatásokat is magában foglaló „hagyományos” módszertani munkát sem. Természetesen egy-egy konkrét ügyben (pl. regionális címjegyzék, adatbázis, irodalmi szolgáltatás stb.) jól jön(ne) valamely más könyvtár (pl. felsőoktatási) kezdeményezése, szervező munkája is.

Kiadványok

Hasznos és régi formája a kapcsolattartásnak a kiadványok (bibliográfiák, periodikák, gyarapodási és lelőhelyjegyzékek stb.) megküldése, cseréje, közös létrehozása. A szombathelyi megyei könyvtár 1995-ig országos szolgáltatásként gyűjtötte, nyilvánosságra hozta és másolatban megküldte a hozzá beérkezett irodalomkutatásokat, de a közreműködők érdektelensége miatt megszüntette ezt a szolgáltatást. A győri megyei könyvtár 1995-től minden évben elkészíti a kurrens periodikák megyei jegyzékét, s az egyre bővülő körben ma már 17 könyvtár szolgáltat és kap adatokat. A székesfehérvári megyei könyvtár kezdeményezésére 1996-ban a dunántúli megyei könyvtárak küldték meg egymásnak periodika lelőhelyjegyzéküket. Fejér, Veszprém és Komárom-Esztergom megyében a megyei könyvtár és a városok közösen készítik a helyismereti bibliográfiát. Gyarapodási jegyzékeket, bibliográfiákat, közhasznú adattárakat, helyismereti és helytörténeti kiadványokat ad ki a tatabányai, a győri, a székesfehérvári, a zalaegerszegi, a kaposvári és a szombathelyi megyei, a tatai, a pápai, az ajkai és a zalaegerszegi városi könyvtár, helyi újságot a tabi, több iskola közös értesítőjét a komáromi városi könyvtár. Zala, Vas és Győr-Moson-Sopron megye évente közzéteszi az önkormányzati könyvtárak statisztikáját, s több könyvtártípust összefogó periodikát ad ki a zalaegerszegi, szombathelyi, tatabányai és győri megyei könyvtár. 1995-ben jelent meg a köz- és szakkönyvtárak adatait tartalmazó Zalai Könyvtári Minerva, a Győr-Moson-Sopron megyei minden könyvtártípust felölelő Könyvtári Minerva pedig még 1988-ban.

Továbbképzés, szakmai képzés, tapasztalatcsere, rendezvények

Alapfokú könyvtárosi tanfolyam, számítógépes képzés szervezéséről számolt be a kaposvári, a győri és a szombathelyi megyei könyvtár, több könyvtárkezelői és könyvtárosasszisztensi tanfolyamot indított a győri megyei könyvtár. Győrott és Kaposváron a tanítóképző főiskolák, Szombathelyen a tanárképző főiskola könyvtár szakos hallgatói végzik szakmai gyakorlatukat a megyei könyvtárban. Ez utóbbi helyen külföldi könyvtárosok szakmai gyakorlatára is lehetőséget teremtettek, Zalaegersze- gen pedig az MKE Zala Megyei Szervezete szervezi évente a kolozsvári egyetem hallgatóinak egy hetes tanulmányútját. Hét városi könyvtár és a megyei könyvtár gyermekkönyvtárosait fogja össze a Zalai Gyermekkönyvtáros Műhely. A megyei könyvtárak többsége és néhány városi könyvtár tisztviselő munkatársain keresztül szoros kapcsolatot tart a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megyei szervezetével, s a megyei könyvtárak általában intézményi bázisai (titkárságai) a szervezeteknek. Mi- vel az egyesület több könyvtártípus szakembereit fogja össze, rendszerint ezek szer- vezik a szakmai napokat, továbbképzéseket a megyei szakkönyvtárakkal közösen. Évente több ilyen rendezvényt tartanak Székesfehérváron, Kaposváron, Tatabányán, Győrben és Zalaegersze- gen. A szombathelyi megyei könyvtár minden évben más városi könyvtárral (és más városban) könyvtári szakmai napot szervez. Szinte minden megyében a megyei könyvtár koordinálja, szervezi, fogja össze az ünnepi könyvhetet és az Összefogas elnevezésű könyvtári hét rendezvényeit.

Sok intézmény tagja az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek, illetve a városi, a megyei vagy a tudományos és szakkönyvtári tagozatnak. Három megyében (Vas, Baranya, Győr-Moson-Sopron) területi elven működő megyei tagozat jött létre, pon- tosan az együttműködés elősegítésére.

Néhány könyvtár jelezte külföldi kapcsolatait is: a szombathelyi megyei könyvtár öt, ausztriai tartományi, egyetemi és városi könyvtárral tart kapcsolatot, a győri me- gyei könyvtár az eisenstadti tartományi, a galántai és dunaszerdahelyi járási könyv- tárral, a somorjai Bibliotheca Hungarica-val, a mosonmagyaróvári városi könyvtár a szlovákiai szenci városi könyvtárral és a bécsi Collegium Hungaricummal, a lenti városi könyvtár a szlovéniai Lendva könyvtárával. A szombathelyi és a győri megyei könyvtár tagja az Alpok-Adria Munkaközösség Könyvtári munkacsoportjának.

Számítógépes együttműködés

Úgy tűnik, ez az a terület, ahol a kapcsolatok most szélesednek, mélyülnek, s a további együttműködés kölcsönös előnyöket ígér a résztvevőknek. Az 1991-ben lét- rehozott Zalai Könyvtári Információs Rendszer városi könyvtárakat, közgyűjtemé- nyeket és középiskolákat fog össze, a NIIFP regionális központja a Deák Ferenc Megyei Könyvtár, amely az adatbázisokat többfelhasználós változatban veszi meg, s a rendszer tagjainak on-line szolgáltatást biztosít telefonos kapcsolatban. Székesfe- hérvárott, Szekszárdon és Zalaegersze- gen a megyei könyvtár tölti be a TEXTLIB megyei rendszergazdai feladatait (továbbképzés, betanítás). Ugyanezt végzi a szom- bathelyi megyei könyvtár (SZIREN) és a győri (Kisalföldi Információs Rendszer: SR-Lib.). Kaposváron a megyei könyvtár a város három felsőoktatási könyvtárával közös infrastruktúrával hozta létre a Kaposvári Informatikai Egyesülést, amellyel csatlakoztak a pécsi városi felsőoktatási hálózathoz. Egyeztetik a beszerzéseket, a

szolgáltatások árait, és jelzik az igényeket. Sopronból, Győről és Kaposvárról jelenttek olyan közös pályázatokat, amelyeket a város könyvtárai (városi, megyei, felsőoktatási és szakkönyvtárak) közösen nyújtottak be, közös cél elérése érdekében.

Fenntartók együttműködése

A vizsgált könyvtártípusok közül a megyeszékhelyeken működő közművelődési könyvtárak esetében találkoztam közös fenntartással, illetve párhuzamos – helyesebben kettős – ellátással. Kaposváron, Szombathelyen és Szekszárdon a megyei könyvtár a városi ellátás felelőse is, ezért Kaposváron a város és a város fele-fele arányban, Szombathelyen kétharmad-egyharmad arányban vállalja a megyei könyvtár működtetési költségeit, Szekszárdon viszont a város minden évben alku keretében járul hozzá a megyei könyvtár költségvetéséhez 20-25%-kal. Ez utóbbi könyvtár minden év elején bizonytalanságban van éves költségvetését illetően, s ez esetenként méltatlan, sőt megalázó helyzetbe hozza a sorsa fölött alkudozó fenntartók között hányódó intézményt. Bár Kaposváron és Szombathelyen szabályozott a megye és a megyeszékhely közös könyvtár fenntartási kötelezettsége, természetesen itt is előfordulhatnak súrlódások, a könyvtár vezetőjének dolgát pedig mindenképpen megnehezíti a két fenntartóval való egyeztetés, kapcsolattartás és együttműködés. Székesfehérváron van ugyan külön városi könyvtár, a megyei jogú város esetenként mégis segíti, támogatja a megyei könyvtárt. Figyelemre méltó, hogy itt a város és a megye által tervezett könyvtári integrációt – egyelőre! – a városban működő felsőoktatási intézmények akadályozták meg. Zalaegerszegeen a megyei könyvtár igazgatójának véleménye szerint „a jelenlegi helyzetben az ún. szervezeti integrációt nem érdemes erőltetni”, mert pénzügyi, hatásköri és szervezeti gondok jelentkeznének, az önálló intézmények kapcsolatrendszere viszont – igaz, több energiával, de – hatásosan működik. Győrött a megyei jogú város külön városi könyvtárat tart fenn, s nem támogatja a városi ellátás jelentős részét vállaló megyei könyvtárat, de a két könyvtár szakmai egyeztetéssel igyekszik kiküszöbölni az ellátás tartalmi és területi párhuzamosságait. Mindkét könyvtár vezetői úgy látják, hogy a megyei és a városi könyvtár integrációjával – a jelen helyzetben – veszítene a közművelődési könyvtárügy, mert félő, hogy a fenntartók nagyobb megtakarításra használnák fel az intézmények egyesítését. 1994-ben a Széchenyi István Főiskola és a megyei önkormányzat szándéknyilatkozatot írt alá közös egyetemi-megyei könyvtár létesítésére a jelenlegi főiskolai és a megyei könyvtár összevonásával. Mivel ennek színvonalas megvalósítása beruházással, új kettős funkciójú könyvtár építésével lenne lehetséges, a két fenntartó 1997-ben megerősítette szándékát, és hozzáfogott egy pályázati terv kidolgozásához. Szekszárdon a megyei és a szakszervezeti könyvtár integrációját tervezik megfontoltan, „nem erőltetn”.

Veszprémben a megyei és az egyetemi könyvtár szorosabb együttműködése a fenntartók vonakodása miatt nem valósulhatott meg.

Visszatérve egyes megyeszékhelyek párhuzamos közművelődési könyvtári rendszerére, a külön megyei és külön városi könyvtár létre, azt kell mondanom, hogy e megoldás pazarló, a jó egyeztetés mellett is párhuzamosságokhoz, némely esetben a fenntartók és a könyvtárak közötti presztizsharcokhoz vezet. Mégis nagyon megfontolandó és főleg jól előkészítendő az a szervezeti egyesítés, amelyet csak akkor szabad végrehajtani, ha a könyvtári ellátás színvonala nem csorbul általa, és garantáltan mű-

ködnék a megyei funkciók. Maga az egyesítés vagy a közös fenntartás – van rá példa! – nem csodaszer, s önmagában nem oldja meg a könyvtári ellátás gondjait.

Tervek, elképzelések

Kérdőívem e pontjánál bizonytalanodtak el leginkább a könyvtárosok, s „szárnyalás” helyett meglehetősen földközelen maradtak. A kutatóintézeti könyvtárak volt hálózati központjuk módszertani munkájának megszűnését panaszolták, s hiányolták a tapasztalatcserét a szakmai kapcsolatokat. Meglehetősen bizonytalanságban vannak a felsőoktatás szervezeti átalakulása előtt (szövetségek, egyesülések) a felsőoktatási könyvtárak, de a kutatóintézeti könyvtárakkal együtt szívesen fogadják el az együttműködés formáit székhelyükön és a régióban egyaránt: közös továbbképzések, tapasztalatcserék, gyarapodási jegyzékek cseréje, közös készítése; gyors és rendszeres tájékoztatás egymás szolgáltatásairól; külföldi folyóiratok köröztetése, cseréje; számítógépes együttműködés, csatlakozás egymás rendszeréhez. A megyei könyvtárak közül van, amelyik már létrehozta (Zalaegerszeg), van amelyik most szervezi (Győr, Kaposvár), van amelyik tervezi (Székesfehérvár) megyei számítógépes rendszer létrehozását, de mindegyik az együttműködés fontos feltételének tartja. Várják a kisebb felsőoktatási könyvtárak és a városi könyvtárak is a bekapcsolódási lehetőséget valamelyik megyei és/vagy regionális rendszerbe. Érdekes, hogy bár az együttműködés bizonyos formáihoz jóformán csak akarat és elhatározás kellene (pénz alig), mind a szak- és felsőoktatási, mind a közművelődési könyvtárosok körében (kb. 10%) vannak, akik kételkednek megvalósulásukban, és komoly bizalomhiánnyal néznek a jövőbe.

Következtetések, javaslatok

A felmérő kérdésekre adott válaszokból kiderült, hogy:

- a) az együttműködés különböző formái már kialakultak a könyvtárak között, természetesen ezeket nem mindenütt és főként nem azonos intenzitással és hatékonysággal töltik meg tartalommal;
- b) a könyvtárosok döntő többsége igényli a személyes kapcsolatokat is tartalmazó módszertani segítséget és szakfelügyeletet. Minél kisebb a könyvtár, annál jobban! Több városi könyvtár utalt arra, hogy „egyenjogúságon”, „mellérendeléken” alapuló együttműködést kíván, ami figyelmeztető jel az MKE, a KIK és különösképp a megyei könyvtárak számára, mert ha indokolatlan is az érzés, megvizsgálandó, hogy mi van mögötte (sértődés, kisebbségi érzés, nem megfelelő kapcsolat, egymás felületes ismerete stb.). Szakmánk belső feszültségei és ellentétei a rendszerváltozás óta szaporodtak és élesedtek, beszélünk kell róla, a szönyeg alá szorítás módszere nem oldja meg a problémákat.

A könyvtárak közötti együttműködés javítása érdekében:

1. Ki kell dolgozni, össze kell foglalni az országos, regionális, megyei és helyi szolgáltatások rendszerét, világossá tételével a feltételeket (ki, kinek, mit és mennyiért szolgáltat). Ennek érdekében tárgyyszerű megbeszéléseket kellene tartani, mert a feszültségek forrása olykor az, hogy a feltételek „diktátumként” érik a potenciális fogyasztókat (lásd: könyvtárközi kölcsönzés térítése).

2. Komoly és több éven át tartó, folyamatos fejlesztésre van szükség (állomány, gépesítés) a szolgáltatási képesség színvonalának és mennyiségének emelésére. Fontos lenne, hogy a gépek és programok jobbra váltásánál elkerüljük azt a helyzetet, ami a kezdeteknél gátolta, esetenként meg is akadályozta az együttműködést (eszközök és szoftverek sokfélesége).
3. További „szemléletváltásra” van szükség, hogy a sajátához való ragaszkodással, az önkiszolgálásra való törekvéssel ne hiúsuljanak meg hasznos kezdeményezések. Több számítógéphez értő, nyelveket tudó könyvtárosra van szükség, és arra, hogy jónéhányan leszámoljanak azzal az illúzióval, hogy a számítógépesítés mindent megold, hiszen az könyvtárosnak továbbra is az lesz a feladata, hogy az információt tartalmilag értékelje, és hordozójától függetlenül a jó információt közvetítse a felhasználóhoz.

Tuba László

